

Filosofické základy vědeckého přístupu a jejich feministická kritika

Pozitivismus a jeho feministická kritika

Věda je biologický fenomén a vznikla z předvědeckého poznání a je rozvinutým způsobem, jakým poznává zdravý lidský rozum. Již řeckým filosofům bylo jasné, že vědy vycházejí z problémů, z údivu nad něčím, co se může v běžném životě zdát všední, ale pro vědce se mění právě v údiv a střed zájmu. Obecně vzato, je lidský rozum nejcennější a nejspolehlivější rádce, co se týká problémových situací, ale je třeba se k němu stavět vysoce kriticky, protože není spolehlivý vždycky, a to zejména v případech vědeckoteoretických a epistemologických problémů [Popper 1998].

S pomocí lidského poznání vznikly jednotlivé filosofické a vědecké přístupy. Jedním ze základních filosofických a zároveň vědeckých přístupů je pozitivismus. Byl založen Augustem Comtem (1798-1857), poté co svůj výzkum oddělil od náboženství a nahradil ho vědeckými studiemi a objektivitou. Comte věřil, že společnost je možno pozorovat a následně vysvětlovat logicky a racionálně stejně jako biologii a fyziku. Říkal tím tedy, že sociologie (pojem, který on sám zavedl) by mohla být taky tak vědecká. Tento fakt přispěl k následnému vývoji sociálních věd [Babbie 2001].

Ale právě pozitivismus byl podroben hned několika vlnám feministické kritiky, které od opatrné revize došly až k naprostému zavržení pozitivismu. Jako první přišly s kritikou tzv. „feministické empiristky“. Ty se pozitivismu zastávaly, ale měly určité výhrady a návrhy na změny. Jedním z těchto návrhů bylo odstranění androcentrické zaujatosti z konstrukce znalostí. Problém by měl být vyřešen přísnějším dodržováním principů a existujících metodologií pozitivismu a zároveň doplněním žen či jiných menšin do výzkumných vzorků. Mělo by to také mít za následek eliminaci sexismu ve vědě. Dalším návrhem bylo přezkoumání kontextu objevu a jeho obhajoba s cílem(?) odstranit z vědy předsudky. Feministické empiristky si ale zároveň uvědomují, že veškeré principy a metody pozitivismu vytvořili právě muži [Hesse – Biber, Sharlene, Yaiser 2004].

Dalšími „kritičkami“ byly feministky, které začaly kriticky analyzovat hlavní principy pozitivismu a zároveň napadaly tradiční představy o vědomostech a znalostech, což přineslo nové feministické epistemologické přístupy výzkumného procesu. Tyto ženy dále zpochybňovaly pojmy „paradigm“ (paradigma) či „worldview“ (pohled na svět), protože epistemologické předpoklady na kterých je pozitivismus založen, byly utvářeny v rámci větších kultur a tím se tvořily a udržovaly hierarchie ve společnosti jako patriarchát, elitářství či rasové způsoby sociální moci. Dále odsuzovaly pozitivismus za to, že je jak reflexí, tak rozšířením dominantního pohledu na svět a používá se pro udržování nerovných mocenských vztahů. Tento nerovný mocenský vztah lze u pozitivismu nalézt také mezi výzkumníkem a účastníkem, kde zároveň výzkumník vystupuje zcela objektivně a emočně neutrálně.

Přesně to feministky kritizují a nabádají k hlubšímu pochopení zkoumaných osob a tím zrušit striktní oddělení výzkumníka a účastníka [Hesse – Biber, Sharlene, Yaiser 2004].

Jako třetí vlnu lze označit feministky, které zastávaly tzv. „standpoint epistemology“, neboli teorie stanoviska. Toto feministické stanovisko začíná s výzkumnými otázkami pramenícími v ženských životech (jejich každodenní existence). Dále je stanovisko založené na myšlence, že utlačování vyvinuli dvojí pohled: jejich osobní pohled rozvinutý skrze zkušenosti a jejich pohled od jejich utlačovatelů. Tím, že tato teorie začíná s přehlíženými lidmi, tak nejen kriticky zkoumá životy dominantních skupin, ale také se soustředí na vztah mezi politikou a znalostmi [Hesse – Biber, Sharlene, Yaiser 2004].

Poslední vlnou jsou postmoderní teorie, které se snaží napravit historickou závislost na mužích jako výzkumných subjektech. Postmoderní výzkum je transformačním úsilím s cílem vytvořit spravedlivější svět pomocí denaturalizace a transformace mocenských vztahů. Postmoderní rámec představuje cíl emancipace, která by měla sjednotit feministické výzkumné pracovníky a zároveň celkově začlenit ženy do výzkumu. Feministky v této vlně často užívají texty a jiné produkty dominantní kultury ve spojení s výhledem na utlačované [Hesse – Biber, Sharlene, Yaiser 2004].

Závěrem lze říci, že uznání ženských zkušeností a nikoliv pouze na základě kategorie pohlaví, ale také z hlediska rasy, etnika, kultury, sexuální orientace, věku či ekonomického zázemí má zásadní význam pro střezení proti jednosměrnému výhledu na ženy obecně [Hesse – Biber, Sharlene, Yaiser 2004]. A i když je věda založena muži, ženský pohled ji vždy může přinést něco nového a feministická kritika je tedy zcela na místě.

Literatura:

- Babbie, E. 2001. The Practice of Social Research. Belmont: Wadsworth Publishing Company.
- Hesse – Biber, Sharlene Nagy, Yaiser Michelle L. 2004. Feminist Perspectives on Social Research New York: Oxford University Press. Kap. 1: Feminist Approaches to Research as a Process. s. 3 – 26.
- Popper, Karl R. 1998. Život je řešení problémů. O poznání, dějinách a politice. Praha: Mladá fronta. (Teorie vědy ve vývojově-teoretickém a logickém pohledu, 14-40)

Vaše práce naplňuje zadání, text reprodukuje přehledně, zejména jeden, a na základě jeho logiky strukturujete i text svůj. Drobné formální nedostatky jsem v práci vyznačila a doporučuji také méně generalizující formulace na jedné straně a naopak zaměřit se spíše na konceptuální pasáže, spíše než

na to, co dělají ženy či feministky, když píšete o feministické kritice vědy (pokud právě tento fakt není jádrem celého pudla, což podle mě není).